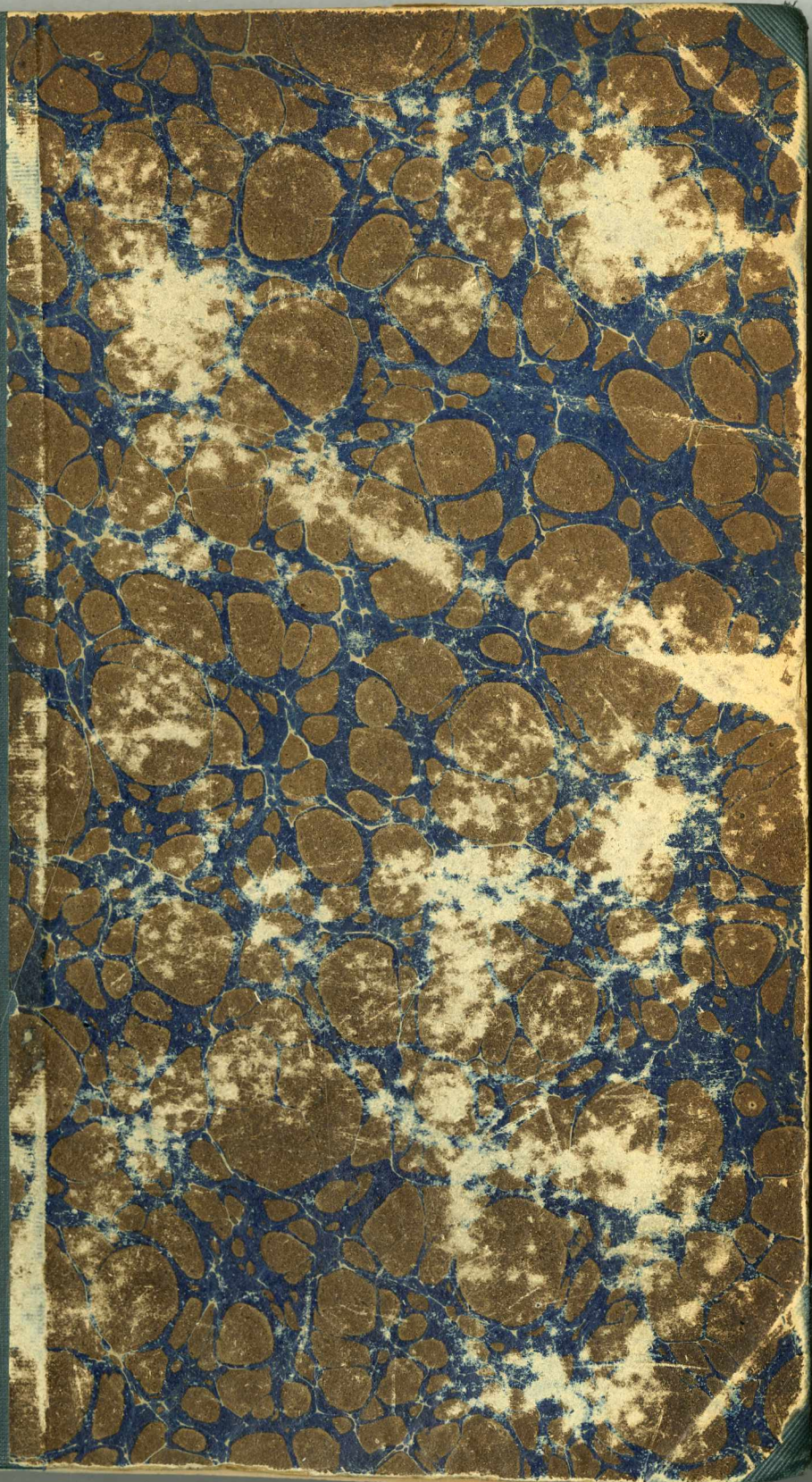

Politikai
röpiratok.

120.

120

1044

BUDA-PEST
POSTAINTÉZMÉNYEI
ÉS
FORGALMUK A JELENKORBAN.

IRTA

HEIM PÉTER.

KÜLÖNNYOMAT A «BUDAPESTI SZEMLE» 56-ik SZÁMÁBÓL.

8.

BUDA-PEST
FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1881.

DE BALLAGI GÉZA.

Korunk művelődése, társadalma, sőt mindennapi foglalkozásunk sok oly intézmény működését igényli, melyek hiányát ma alig tudjuk elképzelni. Talán első sorban állanak ezek közt a közlekedési intézetek: posta, vasút, távíró. Mily türelmetlenség fog el bennünket, még ha levelet vagy hírt nem várunk is, ha hófúvás, árvíz és efféle csak két három napra akasztja meg a közlekedést. Pedig még e század elején Buda-Pestről csak Bécs felé indult és érkezett naponként a posta, minden más irányban csak hetenként kétszeri közlekedés volt.

E rendes postaközlekedést köznyelven Ordinárénak hívták és csak leveleket és hírlapokat szállítottak vele. A Diligence, melylyel pénzes leveleket és útasokat lehetett szállítani, eleintén havonként csak egyszer, később azonban, de csak Bécs felé, hetenként egyszer közlekedett. A hírlapokat az előfizető nem, mint most, közvetlenül az illető hírlap kiadóhivatalánál, hanem a lakhelyén levő vagy lakhelyéhez legközelebbre eső postahivatalnál rendelhette meg. A hírlapszállítási díj az előfizetési ár 33 ⁰/₁₀-val volt megállapítva; aránylag mérsékelt díj, ha tekintetbe vesszük, hogy ugyanakkor a levelek díja latonként 16 rénus-krajczár, a mai érték szerint mintegy 30 krajczár volt, annyi a mennyit jelenleg egy 5 kilogram súlyú csomagért fizetünk.

Jellemző, hogy e század elején magyar területen csak három politikai lap, és mind a három német nyelven jelent meg:

Städtische Pressburger Zeitung, keletkezett 1764-ben, szerkesztette és nyomtatta Landerer János Mihály Pozsonyban

Siebenbürger Bote, keletkezett 1786-ban, kiadta Benigni Nagy-Szebenben; és

Vereinigte Ofner und Pesther Zeitung, keletkezett 1800-ban, kiadta és szerkesztette Schikmayer Budán.

A magyar politikai lapok, szám szerint kettő, Bécsben jelentek meg és pedig:

Magyar Kurir, keletkezett 1787-ban, szerkesztette Décsy Sámuel és Albisi Pánczél Dániel, nyomtatta Hajkal Antal Bécsben, és

Magyar Hirmondó, keletkezett 1792-ben, szerkesztette Császár József, nyomtatta Hummel J. Dániel Bécsben.

Megjelent azon kívül még magyar területen:

Pesth-Ofner Kundschafts- und Auctionsblatt, keletkezett 1789-ben, kiadta Szuppiny Edmund, szerkesztette Lechner Zsigmond;

Zeitschrift von und für Ungarn, zur Beförderung der vaterländischen Geschichte, Erdkunde und Literatur, keletkezett 1802-ben, kiadta Schedius Lajos, nyomtatta Patzka Ferencz Pesten; és végre

A tudós Palócz, avagy Furkács Tamásnak Monosbélben lakó sógor urához írt levelei, az Eipeldauer Briefe utáinzata, kiadta Hartleben K. A. Budán.

Igen érdekes volna e lapok elterjedését is kimutatni, de fájdalom, nem csak ez irányban, hanem a postaintézet működéséről, fejlődéséről egyáltalán alig maradtak fenn adatok, részint mivel gyűjtésökre akkoriban semmi súly nem fektetett, részint pedig mivel nagy része annak, mi még is gyűjtetett, a budai vár 1849-ik évi ostroma alkalmával elégett. Azon adatok, melyek e nehézségek daczára azon időből a jelen értekezésben még is fölhozhatók, ismert tudósunk idősb dr. Szinnyei József úr szívességének köszönhetők.

A főváros balparti részében 1800-ban csak egy fiók postahivatal «*Officium postae minoris*» működött, melynek személyzete két tisztt, két gyakornok és egy levélhordóból, összesen öt főből állott. Való ugyan, hogy a város lakossága is sokkal kisebb volt a mostaninál. Schams Ferencz *Beschreibung der königlichen Freistadt Pest*, Pest Hartleben 1821 czimű művében Vályi András magyar geographiai lexikonja után Pest lakosságát 1799-ben 29,870 lélekre, a házak számát 2,581-re teszi. Schams említett művében érdekesek még a következő adatok. Pest szabad királyi városában volt:

	lakossal	házzal
1810-ben	33,000	2900
1814-ben	41,000	3325
1819-ben	47,188	3859
jelenleg 1880-ban	277,740	5929

Az 1819-dik évben fölvelt 47,188 lakos közt volt 23,730 férfi és 23,458 nőszemély; volt azon kívül 9,136 katonai személy (ide értve a hadaggastyánokat családjaikkal, összesen 2985 fővel) és mintegy 1200 diák.

Az 1819-dik évi lakosság és házak eloszlottak:

	1880-ban következő számok mutatkoznak:			
	lakos	ház	lakos	ház
a) Belvárosra	13,259	695	29,436	593
b) Lipótvárosra	4,777	383	33,646	514
c) Terézvárosra	15,637	1086	119,462	2333
d) Józsefvárosra	10,060	1189	64,647	1668
e) Ferenczvárosra	3,455	506	30,549	821

A város területe pedig volt Dégen Jakab városi mérnök fölmérése szerint:

a) Belváros	159 hold	d) Józsefváros	721 hold
b) Lipótváros	249 "	e) Ferenczváros	346 "
c) Terézváros	593 "	f) Városliget	308 "

Összesen 2376 hold, a 1200 négyszög öl; mely terület nagyjában a mostani kiterjedésnek is megfelelő.

A pesti fiók postahivatal helyiségei 1803-ban a zöldfa-utczai jelenleg 36, akkoriban 336-ik számú igénytelen házikóban voltak. A főváros jelenlegi területén még egy fiók postahivatal két tiszttel és egy levélhordóval a budai várban, és egy főpostahivatal két tiszttel és két levélhordóval a budai vizivárosi jelenleg «Toldy» akkoriban «Diligence» utczában működött. A fiók postahivatalok csak is levelek, hírlapok és staffetták közvetítésével foglalkoztak; kivált ez utóbbiak, mikor se vasút, se távíró nem volt, a forgalom jelentékeny tényezői voltak. Pénzes leveleket és csomagokat egészen 1841-ig csak a buda-vizivárosi fő postahivatalnál lehetett földadni. A tarifa a mai fölfogás szerint igen magas volt; de tekintve, hogy akkoriban csak készpénzt, ékszereket, drágaságokat vagy okiratokat küldtek a postával, nem mondható túlságosnak. 12 rénus krajezár alaptételhez járult minden font (0.56 kilogram) súlyért négy mérföldenkint négy rénus krajezár és minden 100 forint értékért 100 mérföldenkint tizenöt rénus krajezár.

A forgalom kiterjedésére, számszerinti adatok hiányában, a személyzet állományáról lehet némi következtetést vonni, ám-bár csak nagy óvatossággal, mert az akkori nehézkes, bonyo-

dalmas kezelés kevés küldeménnyel is sok munkát okozott egyrészt, másrészt pedig a fizetési rendszer készítette a személyzetet, hogy minél kisebb számban legyen, mivel az állandó fizetés igen csekély volt és a személyzet főjövendelmét a sportulák (postai mellékdíjak, mint: földadó- és térti vevénydíjak, újságcsomagolási, kézbesítési, értesítési díjak s effélék) képezték melyekben bizonyos kulcs szerint egy-egy postahivatal összes személyzete tekintet nélkül azon kezelési ágra, melyet épen ellátott, részesült; a személyzet mindent elkövetett, hogy a sportula, avagy mint későbbben nevezték «emolumentum», mentől nagyobb, az osztozkodók száma pedig mentől kisebb legyen, és nem ritkán inkább saját költségökön vettek föl kiegészítő munkaerőt, mintsem a személyzet szaporítását kieszközlötték volna. Az emolumentum némely hivatalnál igen jelentékeny volt, úgy, hogy egy-egy öregebb tisztviselőre 2—3000 forint, egy-egy gyakornokra 6—900 forint, egy-egy levélhordóra 4—600 forint esett évenként; az akkori időben rendkívüli összegek. A postaszolgálat nagyon keresett is volt, és volt eset reá, hogy valaki 10—15 éven át díjtalan gyakornok maradt, mi azonban még mindig kedvezőbb állapot volt, mintha jelenleg 800—1000 forint fizetéses postatisztá lesz. A vidéki postahivataloknál a postamester az állandó fizetés helyett a befolyó postadíjak egy részét kapta, melyet, ha a forgalom nagyon csekély volt és a postamester a szállítási szolgálatban vagy a haszonélvezetre átengedett postaföldekben kárpótlást nem talált, csekély állandó fizetéssel is megtoldottak.

Mindent összevéve Buda-Pest, akkoriban két város, postaforgalmát 1800-tól egész 1810-ig évenként 4—6000 darab kocsipostai és 100—120,000 darab levélpostai küldeménnyel nagyobbra tenni nem lehet, mi alig haladja meg Buda-Pest mostani két napi forgalmát. Még 1848-ban is, mely időről néhány magán-följegyzés maradt, Buda-Pest postaforgalma csak 50,000 darab kocsipostai és 643,000 levélpostai küldeményből állott. Magyarország összes postaforgalma a mondott évben (1848-ban) 4.314 millió darab levélpostai és 0.177 millió darab kocsipostai küldeményre 456,000 font súlylyal és 38.9 millió forint értékkel rügott, noha időközben a levéldíj a szállítási távolság szerint 2, 4, 6, 8, 10, 12 és 14 pengő krajczárra, a mostani érték szerint 3.5, 7, 10.5, 14, 17.5, 21 és 24.5 krajczárra,

leszállított. A hivatalos (postadíjmentes) forgalom 26,362 kocsipostai és 709,000 levélpostai küldeményből, vagyis az összes forgalomnak mintegy 15⁰/₀-ából állott, míg Buda-Pest az összes levélpostai forgalom 14⁰/₀-át és az összes kocsipostai forgalom 28⁰/₀-át tette ki. A postahivatalok száma ez időben (1848) 390 volt; közte hét kincstárilag kezelt postahivatal 44 postatiszttel és 24 levélhordóval.

A postaforgalom e század első felében nemcsak nálunk, de az európai continensen egyáltalán csak lassan emelkedett. Hiányzott azon mozdító erő, melyet napjainkban a közgazdasági ismeretek terjedése képez. 1815-ig úgy látszik a francia háborúk minden más tevékenységet absorbeáltak; azután egészen a harminczas évekig oly tessedés állott be, mely semmiféle fejlődésnek tért nem engedett. Okszerű intézkedések által az administratio ily időkbén is sokat tehet a viszonyok jobbra fordulására, de az administratio, legalább a mi a közlekedést illeti, eszmeszegény és minden újítás irányában ellenszenvvel volt eltelve.

Magyarországra nézve ez állapotokon nem lehet csodálkozni, mert a postaügy törvény alapján (lásd a *Corpus juris* 1715-ik 22. és 1790/1-ik 22. törvényezikkeit) ugyan a «Magyar helytartótanács» alá tartozott, hol egy számos más ügygyel terhelt előadó a postával is foglalkozott, de jobbadán apró személyes ügyekre szorítkozott és a postaügy fejlődését inkább hátráltatta, mint előmozdította. Tényleg a magyar posta teljesen az osztrák postaigazgatás kezében volt; sőt a kocsipostai ágat, minthogy a csomagok és pénzek szállítása nem tartozott az államnak föntartott jogai közé, saját nevében vezette, és csak a levélpostát vezette a «Magyar helytartótanács» nevében. Az osztrák postaigazgatás se nem ismerte oly alaposan a nálunk főnforgó viszonyokat, se irántuk annyira érdekelve nem volt, hogy reájok kiválóbb gondot fordított volna, de be kell vallani nem ritkán intézkedéseiben a «Magyar helytartótanács» által gátolva is volt, és így a postaforgalom Magyarországbán még fejletlenebb maradt, mint különben maradott volna.

Ausztriában avagy az akkori elnevezés szerint «az örökös tartományokban» a posta számára már régebben *Oberste Hofpostverwaltung* czíme alatt külön hatóságot szerveztek, mely az általános udvari kamarának csak névlegesen levén aláren-

delve, nagyobb önállóságnak örvendett. E legfelsőbb hatóság-
nak az a szerencséje akadt, hogy a harminczas évek vége felé
néhány kiválóbb tehetségű férfi tagjává lett, kik az élvezett na-
gyobb önállóságot fölhasználva, a jelenleg is érvényes posta-
törvényt, kocsipostai és levélpostai rendtartást (üzletszabályt)
alkották és így a postaforgalom fejlődésének tért nyitottak.

Nem egészen oly szerencsések voltak a postakezelés
technikájának átalakításában, mely csak az ötvenes években
Bruck báró minisztersége alatt nyert sikeresebb megoldást;
ki gyakorlati dolgok iránt kiváló érzékkel bírt, és nem csak a
tehetségeket, még az alsóbb személyzetben is, fölismerte, ha-
nem a tehetségnek működési tért is engedett. Nagyjában most
is fönnáll nálunk az az administrationális keret és kezelési
módszer, mely az ő minisztersége alatt keletkezett, habár gyors
léptekkel közeledünk azon időhöz, midőn az tarthatatlanná
válík, és egy újabb, a mostani forgalmi viszonyokhoz mérttel
kell fölcserélnünk.

Az ötvenes évektől kezdve részint az általános viszonyok,
részint az említett czélszerű és sikeres intézkedések követke-
ztében már gyorsabban emelkedik a forgalom. A kik azt hitték,
hogy a tért nyerő vasútak és távírók a postaforgalmat csök-
kentenii fogják, az ellenkezőről győződtek meg. Mind a három
intézmény hasonló, de mégis más-más functiót, más módon
teljesít, más szükségletnek felel meg és inkább egymás élén-
kítésére mint absorbeálására hat.

A posta, mely egészen az ötvenes évekig a levelek, hír-
lapok és staffetták mint levélpostai, és a pénzes levelek és cso-
magok mint kocsipostai tárgyak közvetítésére és útasok szállí-
tására szorítkozott, részint újabb üzleti ágakat vont működési
körébe, részint a már fölvetett üzletágakat fejlesztette. Így
hozattak be 1850-ben a levéljegyek és a keresztkötésű, mos-
tani műnyelven «nyomatvány»-küldemények mérsékelt díjjal.
1859-ben hozatott be az «Express kézbesítés», azon intézkedés
tudniillik, hogy valamely postaküldemény földója bizonyos
összeg lefizetéseért követelheti, hogy küldeménye mindjárt a
posta megérkezése után soron kívül kézbesíttessék. A postautal-
ványozás ugyan már az ötvenes évek elején hozatott be, mint-
hogy azonban csak néhány nagy forgalmú postahivatalra
szorítkozott, nem igen fejlődhetett; nagyobb kiterjedést ez
üzleti ág csak 1867-ben nyert, midőn közvetlenül az önálló

magyar postaigazgatás föllállítása előtt minden postahivatalra kiterjesztetett. 1868-ban a magyar postaigazgatás alatt kibővítettett ez üzleti ág azzal, hogy ott hol állami táviró-állomás működik, az utalványozott összeget távirati közlésre kifizetik. «Postai utánvétel» elnevezése alatt 1860-ban hozatott be azon intézkedés, hogy valamely küldemény föladója a postát a küldemény árának, vagy más a küldeményt terhelő összegnek behajtásával megbízhatja, mely incasso azóta folyvást emelkedik és iparosainknak és kereskedőinknek úgy szólván nélkülözhetetlenné vált; 1871-ben bővítettett ez intézkedés az «utánvételi jegyek» behozatala által, melyek apróbb követelések, tagdíjak, részletfizetések stb. behajtására igen alkalmasak. Nagyobb elterjedésüket gátolja részint az, hogy nálunk sokan sértésnek veszik, ha valaki követelését egy harmadik megbízott által követeli be, részint a jegyek berendezése, mely némi módosításra szorúl, mely előnyére válnék és az ellenszenv legyőzésére hatna. Egyike a legfontosabb és legkiválóbb újításoknak a «levelező lapok»-nak 1869-ben történt behozatala volt. A levelezés e neme addig ismeretlen és sehol megkísértve nem volt és oly czélszerűnek bizonyult, hogy azóta az osztrák-magyar monarchiából az egész civilizált világban elterjedt.

Az 1850-dik év előtti postakezelés nehézkes berendezése miatt bonyodalmas volt ugyan, de annak, ki sok formaságába egyszer be volt gyakorolva, sok fejtörést többé nem okozott. Még a postai menetrendben is gyakran éveken át a legkisebb változás sem történt. A kiágazásoknál az érkező és induló posták csatlakozásával és okszerű összefüggésével, vagy egy pár órai sőt pár napi késedelemmel nem igen törődtek és mindent a legkényelmesebben végeztek. A küldemények irányítása a lehető legegyszerűbb volt, mert a postaforgalom az ismertebb városokra szorítkozott, és oly kevés postai járat és alkalmatosság volt, hogy választás nem igen lehetett. A szellemet vagy gondolkodást igénybe nem vevő mechanikai foglalkozásnak tekintették az akkori postaszolgálatot, melyben a bő jövedelem daczára élénkebb lelkületű ifju megalégedést nem találhatott és csak kényszerűségből maradt meg.

Mind ez napjainkban teljesen megváltozott; a régi időből csak is e foglalkozásnak már most nem igazolt kiesinylése maradt fenn. A postaüzlet sokfélesége: levél, levelező lap, ke-

resztkötés, árumustra, hírlap, pénzes levél, csomag, utánvétel, utalvány, express küldemény stb., az igen jelentékeny készpénzkezelés, a nemzetközi forgalomnak még csak néhány évvel ezelőtt nem sejtett kiterjedése, a postai küldemények nagy tömege, a vasúti menetrendek gyakori változása, mind ez bonyolítja a kezelés technikáját. A levelek és hírlapok szállításánál elfogadott elv levén, hogy mindig azon úton szállíttassanak, a melyen leggyorsabban juthatnak el rendeltetésök helyére, egy-egy menetrend vagy csatlakozásnak változtatása, egy új vonat közlekedtetése vagy egy közlekedő vonat megszüntetése teljesen megváltoztathatja az irányítást. A hol többféle vonat közlekedik, az irányítás egy és ugyanazon helyre egy és ugyanazon napon többféle lehet. Eszékre szóló levelet például, Buda-Pestről ugyanazon napon a vasútak menetrendje szerint majd Szegeden, majd Nagy-Kanizsán át, majd pedig a gőzhajó-menettel kell küldeni a szerint, a mint az egyik vagy másik combinációval gyorsabban juthat Eszékre. Buda-Pestről Balassa-Gyarmatra majd Váczon, majd Losonczon át előnyösebb az irányítás. A Párisba szóló levelet most Simbachon át, egy pár órával később Salzburgon vagy épen Bodenbachon át kell irányítani.

A mozgó postahivatalokkal járó postatisztekre nézve ezekhez hozzá járul még, hogy álláspontjuk folytonosan változik. A mozgó posta tudniillik azon intézkedés, hogy a vasúti vonathoz csatolt és irodaszerűen berendezett egy vagy több waggonban a forgalomhoz képest egy vagy több postatiszt és postaaltiszt, míg a vonat halad, dolgozik, mert csak így lehetséges az útközi állomásoktól kapott küldeményeket úgy előkészíteni, hogy még ugyanazon vonattal azon rövid idő alatt, melyben a vonatok az egyes állomásokon megállapodnak, vagy mely az érkező és induló különféle vonatok közt múlik, leadhatók vagy tovább küldhetők legyenek. Az Orsováról Buda-Pest felé közlekedő mozgó posta tehát másként irányít, ha a vonat Temesváron vagy Szegeden alul, és másként, ha már Temesváron vagy Szegeden felül, és másként, ha nappal és másként, ha éjjel közlekedik. A helyes irányítástól függően a levelek és hírlapok gyors és rendes megérkezése, könnyen belátható, hogy mily fontosságú az. Egy levelet vagy hírt 24 órával korábban vagy később kapni, gyakran annyit tesz, mint néhány száz vagy ezer forintot nyerni vagy veszíteni.

Az irányítással azonban koránt sincs kimerítve az anyag, melyet a postatisztnek folyvást tanulmányoznia kell. A csomagszállításnál a vámkezelésre nézve a posta képviseli a földadót és számos esetben a címzettet is, közegeinek szüksége van tehát a vámkezelés, vámtarifa és az árúk nomenclaturájának ismerésére. A postadíjmentességi szabályzat helyes alkalmazása nélkülözhetetlenné teszi a politikai, pénzügyi, katonai stb. közigazgatás szervezetének és annak minden változásainak ismerését. A nagy terjedelmű készpénz-forgalom, mely már most is évenként az 1000 millió forint értékű pénzes levél, 120 millió forint pénzutasvány és húsz millió forint utánvétel közvetítését meghaladja, a könyvvitelnek alapos és bő ismeretét igényli. A mindinkább növekedő nemzetközi forgalom az idegen nyelvek, kivált a francia és német, de az olasz és angol nyelvnek is legalább némi ismeretét kívánja, mert nemcsak hogy e nyelveken czímezett levelek és küldemények sűrűn előfordulnak, de a nemzetközi postautalvány nagy része is hazánkban idegen nyelven van kiállítva. A mellett a postai közegek éberségének és figyelmének a legnagyobb munkahalmazban vagy legfárasztóbb tartós munkában sem szabad lankadnia. A legcsekélyebb elnézés valamely pénzes zacskó, értékes küldemény vagy postai zárlat átvételénél, az átvétellel járó felelősségnél fogva érzékeny kárba ejtheti őket. Legkisebb szórakozottságuk megfoszthat valamely várost vagy egész vidéket egy-két napra összes hírlapjaitól és levelezésétől. Szóval a postaszolgálat mai fokozódott igényeinek csak munkaképes, gyors fölfogású és a haladásban el nem maradó egyének felelhetnek meg. Vannak ugyan most is és pedig meglehetősen számú munkák a postaintézet körében, melyek szerény képzettségű és szerény tehetségű munkaerőkkel is elvégezhetők, és el is végeztetnek; a régi stabilitás és kényelem azonban ezeknél is megszűnt. A postaszolgálat üzletszerű természeté mindinkább áttöri az eddigi burocratismust és nagyobb számú jól képzett, tehetséges munkaerő mindinkább nélkülözhetetlenné válik, mert ilyenek hiányában eredménytelenek maradnak a legczélszerűbb, legköltségesebb intézkedések és nem csak a közönség van folytonos boszantásnak és károsodásnak kitéve, hanem a politikai, pénzügyi, katonai stb. közzszolgálat is érzékeny csorbulást szenvedhet.

Visszatérve Buda-Pest főváros postaforgalmára, meg

kell említenem, hogy jelenleg a főváros területén (Kőbányát és Ó-Budát is ide értve) 12 postahivatal működik, és három mozgó postahivatal indul ki. Rendszeres adatgyűjtés — a hírlapküldemények kivételével, melyek a földadáskor számláltatnak — csak a kézbesítendő postaküldeményekről történik, és pedig minden félévben tíz napon át. Nem ritkán azonban, ha valamely postahivatal személyzetének szaporítása vagy helyiségeinek bővítése kerül szóba, a földadó szolgálat is megállapíttatik. A budapesti főpostahivatalnál 1878-ban ily megállapítás eszközöltetvén, igen meglepő számok mutatkoztak. Csupán az elindított levelek és hírlapok súlya meghaladta naponként a 25 métermázsát, sőt vasárnaponként, midőn a heti lapok nagy része megjelenik, a 30 métermázsát is. Szám szerint előfordult a főpostahivatalnál a főváros területén átlag naponként földadott

- a) 30,000 darab levél,
- b) 5,000 „ levelezőlap,
- c) 5,000 „ keresztkötés,
- d) 5,000 „ árúmustra,
- e) 60,000 „ hírlappéldány.

E számokba nincsen belefoglalva a többi 11 postahivatalnál földadott levelezés, mely, a hírlapokat nem tekintve, mert ezek túlnyomó számban a főpostahivatalnál kerülnek földadásra, a főpostahivatal forgalmának (a hírlapokat ide nem számítva) mintegy 20 %-ára becsülhető. A levelezés túlnyomó része délután négy órától hét óráig, a hírlapok tömege hajnali 2—5 óra közt kerül földadásra. Nem csekély technikai földadat e rengeteg anyagot azon aránylag rövid idő alatt, mely földadása és elindítása közt múlik, úgy földolgozni, hogy minden egyes darab a legrövidebb idő alatt rendeltetési helyére eljusson. A hírlapoknál ez csak a földadók segítségének igénybe vétele mellett lehetséges, kik a hírlapokat a kézbesítő postahivatalok szerint osztályozva és összekötve hozzák a postára. A postának földadata még így is elég terhes, mivel aránylag sok hírlapunknak kevés előfizetője van. Nálunk a ritkaságok közé tartozik, hogy egy hírlapból egy helyre 60—80 példány jár, míg például Németországban, Franciaországban gyakran előfordul, hogy egy-egy hírlapból egy-egy helyre 800—1200 példány jár. A szolgálat a főpostahivatal némely osztályánál az egész éven át éjjel-nappal a leg-

csekélyebb megszakítás nélkül folyik és a közönség, ha nem sajnál a főpostahivatal első emeletébe fáradni, az éj bármely órájában még ajánlott levelet is föladhát. A munkaerők fölváltása rendszeren délutáni egy óraker történik; azon osztályban azonban, hol a munka egész éjjelen oly erősen folyik, hogy egy órai pihenés sem lehetséges, a fölváltás este hét óraker történik.

A föladdott pénzes levelek és csomagok száma nem kevésbé tekintélyes. Ismét csak a főpostahivatal 1878-ik évi forgalmát véve tekintetbe, a következő számokat találjuk: átlag naponként 500 darab pénzes levél, 2000 darab csomag, 200 darab postautalvány.

Az érkező postaküldeményekre áttérve, azok átlagos napi száma volt 1878-ban:

32,000 darab levél	1600 darab pénzes levél, 460,000 forint
5,000 « levelezőlap	értékben
5,600 « keresztkötés	1050 darab csomag, 78,000 forint ér-
800 « árumustra	tékben 3000 kilogramm súlylyal
1,500 « hivatalos levél	1400 darab utalvány 84,000 forint ér-
5,000 « hirlap	tékben.

E számokban csupán a fővárosba szóló küldemények foglaltatnak. A főváros területén átszállított és túlnyomó részben az osztrák vaspálya-társaság (délkeleti) pályaudvarában levő átszállító- és a három mozgó postahivatal által földolgozott küldemények száma jóval meghaladja a fentebbi számokat; mi nagyon természetes, mert a magyar postaküldeményeken kívül a Szerbiába, Romániába, Bulgáriába és Törökországba szóló vagy onnét eredő küldemények nagyobb része, sőt némelykor a déli Oroszországba (Odessa, Kiseneftb.) szőlők is területünkön át, a fővárost érintve szállítatnak.

Könnyen érthető, hogy oly nagy városban, minő immár fővárosunk, ily anyagalmaznak a kézbesítésre való helyes és gyors földolgozása egyike a postakezelés legnagyobb problémáinak; mert nagy részben azon helyi ismereteken alapszik, melyek utatitása nem foglalható és csak a gyakorlat által szereshető meg. Azon postatisztek és altisztek, kik egyszer az úgy nevezett «leadó» osztályba vannak beosztva, és csak némileg alkalmasoknak bizonyultak, onnan többé egykönnyen el nem vonatnak, és ha egyszer-másszor betegség, katonai

szolgálat és effélék miatt többen közülök hiányzanak, azt a közönség rögtön megérzi, a nélkül, hogy gyorsan segíteni lehetne rajta, mert a postaküldemények legalább egy harmada a lakás tüzetes megjelölésével nincs ellátva, és ha a működő közegek nem bírnak azon képességgel, hogy a lakások nagy részét és azok tömérdek változtatását fejben tartsák, závarok és a legkedvezőbb esetben késedelmes kézbesítések ki nem kerülhetők. Nagyobb városokban, minők Bécs, Berlin, Páris, London, e fokozódott nehézséget csak úgy győzhetik le, hogy a közönséget hozzá szoktatták, hogy legalább a városrész jegyezze föl a levélre; a részletes fölosztás aztán az egyes városrészekben oly egyének által történik, kik az illető városrész viszonyait alaposan ismerik; azon kívül minden órában indítanak ki levélhordókat, és az egyes városrészeket egymás közt és a központtal oly sűrűn kötik össze külön járatok által, hogy a lakás kikutatása végett visszamaradt küldemények csak néhány órai késedelmet szenvednek.

Fővárosunkban a levelezések és hírlapok naponkint ötször, a pénzes levelek, pénzutasványok, csomagok és a csomagokról szóló szállítólevelek naponkint kétszer hordatnak szét. A levelek, levelező lapok, keresztkötések, árúminták, utalványi és utánvételi lapok ingyen, a hírlapok csak az előfizető kívánságára és ha előre legalább egy hónapra példányonkint $\frac{1}{2}$ krajczárt lefizet, a pénzes levelek és a könnyen elhordható csomagok darabonkint három krajczár díjért s a nagyobb csomagok szállítólevelei két krajczár díjért a címzett lakására kézbesíttetnek; daczára ennek megfordul a főposta-épületben átlag naponkint 9000 személy, természetesen, hogy némely személy naponkint 5—6-szor is.

Tervben volt a postautalványokkal az utalványozott összeget is, és a szállítólevelekkel a nagyobb csomagokat is mérsekelt díj iránt a házhoz kézbesíteni. Ez azonban egyrészt a belkezelésben nagyobb változást igényelt volna, mire a jelenleg főnforgó viszonyok nem alkalmasak, másrészt pedig ha a lakásra való kézbesítés nem terjesztetik ki minden postautalványi és utánvételi összegre és minden csomagra, a költséges berendezés nem válhatik gyümölcsözővé és a kincstárra födözetlen költséget ró; ha pedig minden utalvány és utánvételi összegre kiterjesztetik, azon címzetteknek, kik naponkint 20—25 darab utalványt vagy utánvételt kapnak, akár mily

mérsékelt legyen is a díj, még is aránylag nagy költséget okoz, többféle díjtétel fölállítása pedig a szerint, a mint valaki egy vagy több utalványt vagy utánvételt kap egyszerre, a fönálló elszámolási és ellenőrzési rendszerbe ütközött volna, és minthogy a csomagokra nézve a pénzügyöri ellenőrzés miatt is nehézségek támadtak, a terv elnapoltatott, de nincs kétség benne, hogy alkalmasabb időben ismét szőnyegre fog kerülni.

A személyzetre áttérve, mely 1878-ban a fővárosban a postakezelésnél volt alkalmazva, következő számokra találunk:

	a 12 stabil postahivatalnál	a délkeleti pályaudvari átszállító postahivatalnál	a három mozgó postahivatalnál	összesen
a) főtisztek	12	2	3	17
b) postatisztek	77	22	110	209
c) gyakornokok	20	—	—	20
d) díjnokok	21	—	2	23
e) postamesterek(szerz.) 6	—	—	—	6
f) altisztek	10	—	64	74
g) levélhordó	183	1	1	185
h) szolga	97	17	24	138
i) postalegény	42	—	—	42
összesen	468	42	204	714

Nem lesz érdektelen megvizsgálni, miként viszonylik a főváros postaforgalma az összes magyar (Horvát-Szlavonországot és a határőrvidéket is ideértve) postaforgalomhoz. Meg kell jegyezni, hogy a következő számokban mindenütt csak kézbesített küldeményekről van szó; azon postaküldemények tehát, melyek magyar területről osztrák területre vagy külföldre száltak, nincsenek e számokban befoglalva, de befoglalva vannak azon postaküldemények, melyek osztrák postaterületről vagy külföldről magyar területre száltak.

1878-ban volt	összes magyar postaforgalom	ebből esik a fővárosra	vagyis
a) levélpósta küldemény	121 millió darab	22.000 millió darab	18 %
b) kocsipósta	7.571 " " "	1.088 " " "	14.3 %
	12.740 millió kilogramm súlylyal	1.406 " " "	11 %
	1231.000 " forint értékkel	407.349 " forint	33 %

Az értéknek a fővárosra eső e nagy százalékára befolyással van a központi állampóztár.

Ha a fön említett postaforgalom származását kutatjuk, úgy találjuk, hogy a levélpósta küldeményekből

Buda-Pest postaintézményei.

89.714 millió darab vagyis 74 %	12.321 millió darab vagyis 13.8 %	ebből esik a fővárosra
magyar postaterületről,		
27.472 millió darab vagyis 22.6 %	7.945 " " "	29 %
osztrák postaterületről,		
4.210 millió darab vagyis 3.4 %	1.750 " " "	41.5 %
külföldről eredt.		

A kocsipostai küldeményekből származik :

5.849 millió darab vagyis 77.1 %	0.803 millió darab vagyis 13.7 %	ebből esik a fővárosra
9.200 " kilogr. súlylyal és	0.883 " kilogr. "	9.5 %
985.870 " forint értékkel	369.000 " forint "	37.5 %
magyar postaterületről,		
1.576 millió darab vagyis 21 %	0.244 " darab vagyis 15.5 %	
3.102 " kilogr. súlylyal és	0.339 " kilogr. "	10.9 %
224.000 " forint értékkel	39.788 " forint "	17.7 %
osztrák postaterületről és		
0.146 millió darab vagyis 1.9 %	0.042 " darab " 28.7 %	
0.429 " kilogr. súlylyal	0.184 " kilogr. "	42 %
18.142 " forint értékkel	3.873 " forint "	21.3 %
a külföldről.		

A kocsipostai küldemények közt volt hivatalos postadíjmentes, túlnyomó részben magyar postaterületről :

1.094 millió darab vagyis 14 %	0.116 millió darab vagyis 10 %	ebből esik a fővárosra
1.788 " kilogr. súlylyal és	0.411 " kilogr. "	23 %
493.870 " forint értékkel	284.702 " forint "	57 %

Elemeire bontva a forgalmat, úgy találjuk, hogy a levélpostai küldemények közt volt :

a) magánlevél 51.353 millió db. vagyis 42.4 %	14.067 millió db. vagyis 27.4 %	ebből esik a fővárosra
b) levelezőlap 10.672 " " "	8.8 % 1.940 " " "	18.3 %
c) keresztkötés 8.008 " " "	6.6 % 1.925 " " "	24 %
d) árumustra 1.543 " " "	1.3 % 0.308 " " "	20 %
e) hivat. levél 15.081 " " "	12.5 % 1.307 " " "	8.6 %
f) hírlap 34.737 " " "	28.4 % 2.469 " " "	7.2 %
összesen 121.394 " " "	100 % 22.016 " " "	18 %

Eredetére volt :

a) a magyar postaterületről :

36.850 millió darab levél vagyis 41 %	8.622 millió darab vagyis 24 %	ebből esik a fővárosra
7.492 " " levelezőlap " 8.3 %	1.247 " " " 16 %	
4.579 " " keresztköt. " 5.1 %	0.714 " " " 15.6 %	
0.941 " " árumustra " 1.1 %	0.162 " " " 17.2 %	
13.790 " " hivat. levél " 15.4 %	1.054 " " " 7.8 %	
26.062 " " hírlap " 29.1 %	0.522 " " " 2 %	
89.714 " " " " 100 %	12.321 " " " "	

Buda-Pest postaintézményei.

b) az osztrák postaterületről:

		ebből esik a fővárosra	
12.585 millió darab levél	vagyis 46 0/0	4.631 millió darab	vagyis 36.8 0/0
2.758 " " levelezőlap "	10 0/0	0.508 " " "	18.4 0/0
2.609 " " keresztkötés "	9.5 0/0	0.797 " " "	30.5 0/0
0.488 " " árúmustra "	2 0/0	0.104 " " "	21.3 0/0
1.228 " " hívat. levél "	4.5 0/0	0.231 " " "	18.8 0/0
7.809 " " hírlap "	28 0/0	1.674 " " "	21.4 0/0
27.472 " " "	100 0/0	7.945 " " "	

c) a külföldről:

		ebből esik a fővárosra	
1.018 millió darab levél	vagyis 46 0/0	0.314 millió darab	vagyis 42.6 0/0
0.427 " " levelezőlap "	10 0/0	0.185 " " "	43.3 0/0
0.820 " " keresztkötés "	19.5 0/0	0.414 " " "	48 0/0
0.114 " " árúmustra "	3 0/0	0.042 " " "	37 0/0
0.063 " " hívat. levél "	1.5 0/0	0.022 " " "	35 0/0
0.868 " " hírlap "	20 0/0	0.273 " " "	31.5 0/0
4.210 " " "	100 0/0	1.750 " " "	

A kocsipostai küldemények közt volt:

		ebből esik a fővárosra	
3.978 millió darab csomag	vagyis 52.5 0/0	0.475 millió db.	vagyis 12 0/0
12.740 millió kilogr. súlylyal és		1.406 " kilogr. "	11 0/0
402.120 " forint értékkel és		217.443 " forint "	54 0/0
3.592 millió db. pénzes levél	vagyis 47.5 0/0	0.614 " darab "	18 0/0
829.000 millió forint értékben		189.000 " forint "	23 0/0

A csomagok aránylagos nagy értéke onnét származik, hogy a nagy készpénzküldemények, melyek a postai pénzes zacskókba el nem helyezhetők, a csomagok közé számíttatnak.

Eredetére volt:

a) magyar postaterületről:

		ebből esik a fővárosra	
2.767 millió darab csomag	vagyis 47 0/0	0.295 millió darab	vagyis 10.3 0/0
9.209 millió kilogr. súlylyal és		0.883 " kilogr. "	9.5 0/0
340.870 millió forint értékkel és		208.366 " forint "	61 0/0
3.082 millió db. pénzeslevél	vagyis 53 0/0	0.507 " darab "	16 0/0
648 millió forint értékkel		155.342 " forint "	24 0/0

b) osztrák postaterületről:

		ebből esik a fővárosra	
1.116 millió darab csomag	vagyis 70 0/0	0.147 millió darab	vagyis 13 0/0
3.102 millió kilogr. súlylyal és		0.339 " kilogr. "	11 0/0
59.000 " forint értékkel		9.036 " forint "	15 0/0
0.400 millió db. pénzeslevél	vagyis 30 0/0	0.098 " darab "	21.3 0/0
165 millió forint értékkel		30.732 " forint "	18.6 0/0

Buda-Pest postaintézményei.

c) külföldről:

		ebből esik a fővárosra	
0.095 millió darab csomag vagyis 65 ^o / _o	0.083 millió darab vagyis 34 %		
0.429 millió kilogr. súlylyal és	0.184 " kilogr. " 43 %		
2.142 " forint értékkel és	0.041 " forint " 2 %		
0.051 millió db. pénzeslevél vagyis 35 ^o / _o	0.009 " darab " 17.5 ^o / _o		
16 millió forint értékkel.	3.882 " forint " 24 %		

A hivatalos (postadíjmentes) kocsi-postai küldemények közt volt:

		ebből esik a fővárosra	
0.396 millió darab csomag vagyis 36 ^o / _o	0.058 millió darab vagyis 14 %		
1.788 millió kilogr. súlylyal és	0.411 " kilogr. " 23 %		
289.870 forint értékkel és	204.228 " forint " 70 %		
0.698 millió db. pénzeslevél vagyis 64 ^o / _o	0.057 " darab " 8 %		
204 millió forint értékkel	80.474 " forint " 39 %		

Még az utalványi és utánvételi forgalmat kell fölemlítenem, melynél úgy a föladásról (befizetés), mint a leadásról (kifizetés) az adatok ismeretesekek. 1878-ban befizettetett:

utalvány	utánvétel
2.282 millió darab	1.236 millió darab
93.762 " forinttal	11.268 " forinttal

Ezekből szólt:

a) magyar postaterületre:

1.534 millió darab vagyis 68 ^o / _o	0.787 millió darab vagyis 63.8 ^o / _o
49.644 " forint " 53 ^o / _o	6.347 " forint " 56.8 ^o / _o

b) osztrák postaterületre:

0.706 millió darab vagyis 31 %	0.432 millió darab vagyis 35 %
43.575 " forint " 46.5 ^o / _o	4.776 " forint " 42.4 ^o / _o

c) külföldre:

0.022 millió darab vagyis 1 %	0.017 millió darab vagyis 1.4 ^o / _o
0.543 " forint " 0.5 ^o / _o	0.145 " forint " 1.8 ^o / _o

Ellenben kifizettetett:

1.760 millió darab	0.819 millió darab
66.651 " forinttal	6.597 " forinttal

Ezekből eredt:

a) magyar postaterületről:

1.557 millió darab vagyis 88.5 ^o / _o	0.785 millió darab vagyis 95.8 ^o / _o
49.657 " forint " 74.5 ^o / _o	6.320 " forint " 95.8 ^o / _o

b) osztrák postaterületről:

0.188 millió darab vagyis 10.7 ^o / _o	0.034 millió darab vagyis 4 %
16.491 " forint " 24.7 ^o / _o	0.244 " forint " 3.7 ^o / _o

Buda-Pest postaintézményei.

c) külföldről:

0.015	millió darab vagyis	0.8%	0.004	millió darab vagyis	0.5%
0.503	« forint	« 0.8%	0.033	« forint	« 0.5%

A befizetett és kifizetett postautalványok és utánvételek összegei közt mutatkozó nagy különbség onnét eredt, hogy sokkal több készpénz megy Magyarországból Ausztriába, mint a mennyi Ausztriából Magyarországra jön. A mutatkozott különbség a magyar postaigazgatás által az osztrák postaigazgatásnak készpénzben kifizettetett.

A fővárosra esett e forgalomból:

0.079	millió darab vagyis	3 %	befizetett utalvány
6.687	« forint	« 0.7%	összeggel és
0.012	« darab	« 1 %	befizetett utánvétel
0.314	« forint	« 2.5%	összeggel és
0.472	« darab	« 26.7%	kifizetett utalvány
29.446	« forint	« 44.2%	összeggel
0.350	« darab	« 42.7%	kifizetett utánvétel
2.999	« forint	« 45.6%	összeggel.

Az utalványok közt volt:

7,804	darab befizetett és
10,743	« kifizetett távirati utalvány.

Ha párhuzamot vonunk Buda-Pest fővárosunk és néhány más főváros közt, következő számokra találunk:

Összes magyar levélpostai forgalom 1878-ban	121 millió darab.
Ebből esik Buda-Pestre 22 ⁰¹⁶ millió darab vagyis	18%.
Összes osztrák levélpostai forgalom 1877-ben	326 millió darab.
Ebből esik Bécs városára 60 millió darab vagyis	18 ⁵ %
Német birodalmi levélpostai forgalom 1877-ben (Bajorország és Württemberg a forgalma kivételével)	665 millió darab (hírlapok nélkül).
Ebből esik Berlin fővárosára 68 ²⁹² millió darab vagyis	9 ⁸ %
Nagy-Britannia összes levélpostai forgalma 1877-ben	1536 millió darab.
Ebből esik London városára 371 ⁵⁴⁰ millió darab vagyis	24%.

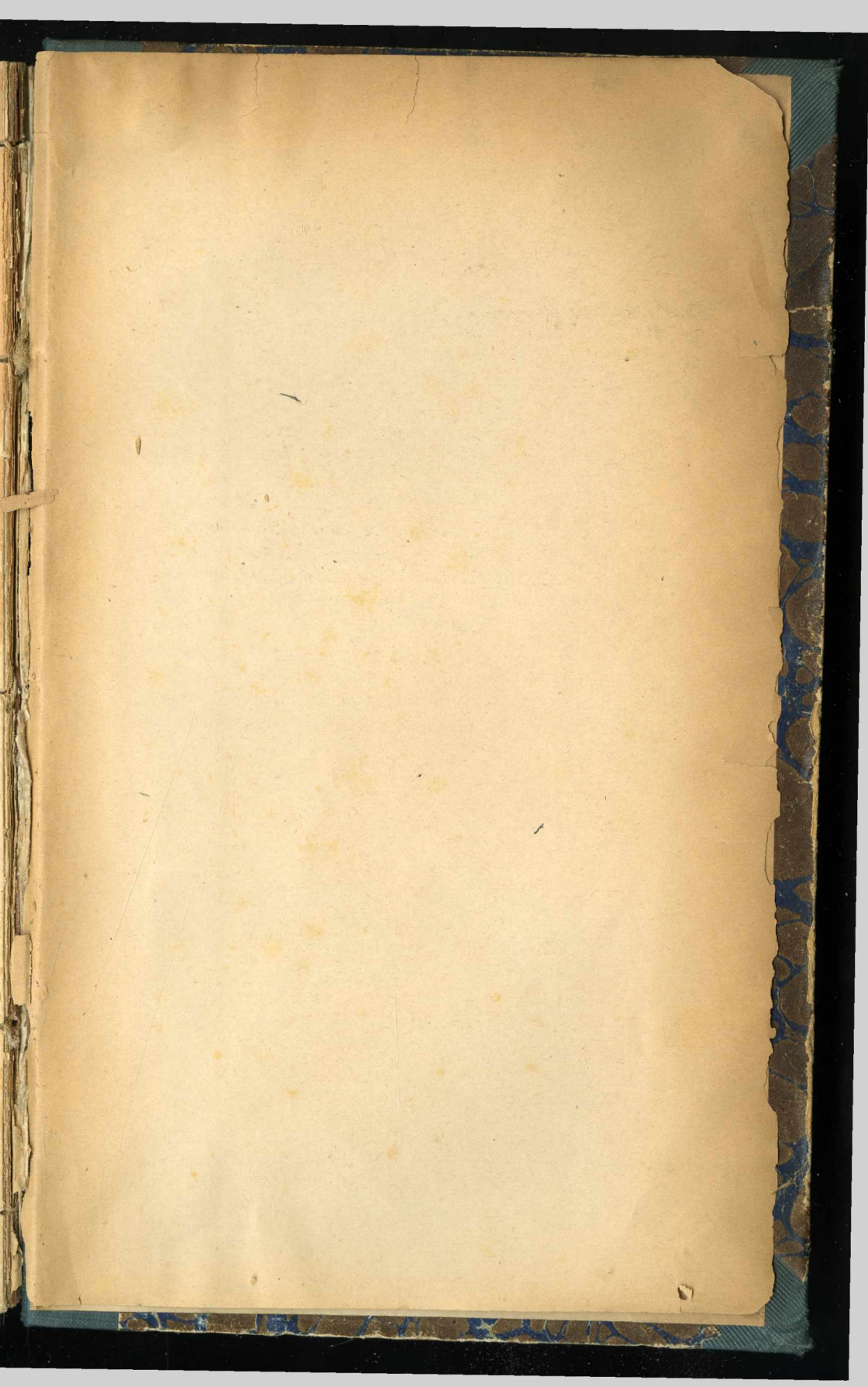
Ez adatokban némileg visszatükröződnek az egyes országok politikai és társadalmi viszonyai. Németországban a társadalmi, kereskedelmi, szellemi életnek számosabb központja van, a főváros kevésbé dominál, mint másutt. London város forgalmának aránya csak látszólag oly nagy, mert

Buda-Pest postaintézményei.

összes forgalmának majdnem fele úgy nevezett «helyi forgalom», tudniillik oly levelezés, mely Londonban adatott föl és Londonban kézbesítettett; ha ezt levonjuk, alig marad a többi forgalomra 12 %.

A jelen értekezésben elősorolt számok a magyar postaforgalom erőteljes fejlődéséről tanúskodnak. De nagyon csalódnék, ki azt hinné, hogy e téren immár minden megtörtént és azt már most nyugalommal magára hagyhatjuk. Talán más alkalommal összehasonlítom a magyar postaintézet szervezetét, forgalmát, kiadásait és bevételeit és egyéb viszonyait a külföld néhány postaintézetével, és akkor fogjuk csak látni, mennyi még a teendőnk; mily kiváló gondot fordítanak más nemzetek ez intézményre, mely közvetett hatásában mindinkább fontosabb tényezővé válik a nemzeti vagyonosodásra, az ipar, a művelődés, a kereskedelem előmozdítására, az adóforrások fejlesztésére, az egyes közigazgatási ágak könnyítésére és gyorsítására, sőt még a nemzeti védelemre is, mert bebizonyított tény, hogy oly postai szervezet, mely gyorsan és biztosan érinti az ország legelhagyatottabb lakhelyét is, nemcsak valamely mozgósításnál időt takarít meg, hanem folyton az erők és eszközök összefoglalásában és kellő fölhasználásában számot tesz. Az elért eredmény üdvös, ha nagyobb erély kifejtésére buzdít.

Dr. BALLAGI GÉZA.

2012

2002

